

lánu s kamennou nábrežní navigací. Významným prvkem je zde oblíbená „promenádní“ cesta po říčních náplavkách, kde Pražané i turisté při svých procházkách ptáky často krmí. Kromě velkého počtu kachen divokých se v této oblasti zdržuje většina pražských labutí velkých a lysek černých. (Menší počet labutí se pravidelně pohybuje také podél Kampy, u Mánesova mostu a Na Františku). Řídčeji se lze u Palackého a Železničního mostu setkat s polákem velkým a polákem chocholačkou.

V místech s příbřežní vegetací můžeme pozorovat skrytě žijící slípky zelenonohé. Hojnější jsou např. v oblasti bočního ramene podél Veslařského ostrova, ale stačí jim i kus „přírozanějšího“ břehu třeba i přímo v centru Prahy. Vidět je můžeme u Karlova mostu na šikmých protiledových kládách.

Oblast Karlova mostu a Karlových lázní je nyní místem, kde lze v přejezdné vodě pod jezem nejspíše spatřit nenápadnou potápku malou (která je jinak řídce zastí-

žení po celém toku pražské Vltavy). Především je však toto stanoviště vhodné pro pozorování racků. Na území Prahy můžeme běžně vidět racky chechtavé, kteří jsou nejhojnějším zimujícím druhem. Dále můžeme zaznamenat o něco větší racky bouřní a v posledních letech také hojněji tzv. velké racky – bělohavé, stříbřité a středomořské. Rozlišení těchto druhů je obtížnější a velká část jedinců zůstává neurčena.

Počet racků všech druhů a jejich rozmístění se výrazně mění během dne. Praha je jediným známým nocovištěm racků chechtavých ve středních Čechách. Ráno se jak oni, tak i další druhy racků rozlétají ve velkých hejnech ze svých nocovišť a během dne se většina zdržuje mimo Prahu, rozptýlena v širokém okolí na řekách, na skládkách, na polích apod. Jen část zůstává přes den ve městě. Všechny druhy můžeme někdy pozorovat na již zmíněném jezu u Karlových lázní. V průběhu odpoledne racků v centru Prahy i v Troji opět přibývá a před soumrakem přelétávají nad

řekou ve velkých hejnech. Někdy se ještě před zancováním vytvoří hejna na „podvečerních shromaždištích“, např. přes 100 racků bouřních lze ve vrcholu zimní sezony spatřit mezi Palackého a Jiráskových mostem. K největším přesunům dochází někdy i za úplné tmy. Význam jednotlivých nocovišť se často mění, proto je těžké nocující racky sledovat. Jejich nocoviště se nacházejí hlavně na zdymadle u Mánesa, na hladině Vltavy u Dětského ostrova, u Karlových lázní (zdi propusti a zdymadla) a na Štvanici. Navíc velcí racci v době, kdy jejich početnost dosáhne několika desítek, často nocují na šterkovém náplavu tzv. „ostrůvku“ v hlavním řečišti Vltavy u zoologické zahrady v Troji.

Zde prezentované údaje o pražském vodním ptactvu zimujícím na Vltavě za více než 30 let tvoří ucelený soubor dat, unikátní i v evropském kontextu. Velký dík proto patří řadě dobrovolných spolupracovníků, kteří se v průběhu let na tomto sčítání podílejí.

Martin Košťák, Petr Kraft

Chlupáčovo muzeum historie Země

Muzeum Ivo Chlupáče (oficiálně Chlupáčovo muzeum historie Země) je velmi mladou součástí Ústavu geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze na Albertově. Bylo založeno teprve v r. 2004 a muzejní prostory byly rekonstruovány v průběhu let 2006–08. Poté byly nastěhovány sbírky a na podzim byla dokončena expoziční část. Muzeum je umístěno v prostorech sbírek Ústavu geologie a paleontologie, které sem přešly transformací společných sbírek katedry geologie a katedry paleontologie. Oficiální otevření muzea proběhlo 3. 12. 2008.

Založení sbírek se datuje do konce 19. stol., kdy byly řádně spravovány. Za 2. světové války utrpěly zavřením vysokých škol a využitím budovy k jiným účelům. Přesto se zachovaly a po válce se dokonce významně rozrostly, např. o paleontologické exponáty z Německé vysoké školy technické v Praze. Tehdy však začaly nešetrné zásahy do sbírkových fondů a řada vzácných exemplářů byla zcela nenávratně ztracena. Časem také přestalo být obsazováno místo kurátora a o sbírky se vlastně nikdo nestaral. Zasluhou R. Kettnera, J. Augusty a několika mladých asistentů byla koncem 50. a začátkem 60. let ze sbírkových fondů vytvořena výuková expozice, a ta vydržela až do současné rekonstrukce, i když zcela zchátralá. Od r. 1968, kdy se konal v Praze Mezinárodní geologický kongres, sbírky ztrácely svůj význam a nebyly dále evidovány.

Při rekonstrukci byla místnost v suterénu budovy děkanátu PŘF UK (Albertov 6) rozdělena na samostatnou část sbírek s mo-

derním úložným systémem a na expozici muzea. Ta je ilustrací jednotlivých období v historii Země. Začíná obdobím archaika s pohledem na vznik sluneční soustavy a pokračuje přes proterozoikum (s typickými horninami a stromatolitickými strukturami), celé fanerozoikum až do kvartéru. Samostatná vitrína je zde věnována prof. Ivo Chlupáčovi, významnému geologovi a pedagogovi PŘF UK. V několika vitrínách jsou soustředěny nejzajímavější exponáty z lokalit s mimořádným zachováním (tzv. tafonomická okna – umožňují nahlédnout do pravěkých ekosystémů jako celků).

Muzeum tvoří převážně sbírka fosilií a výuková expozice. Sběrka je určena odborníkům a plní funkci vědeckého a dokumentačního centra, expozice patří především vysokoškolským studentům, ale nejen jim – je srozumitelná i studentům středních škol a zájemcům z řad veřejnosti. Ve sbírce jsou zařazeny hlavní skupiny fosilií především z oblasti střední Evro-

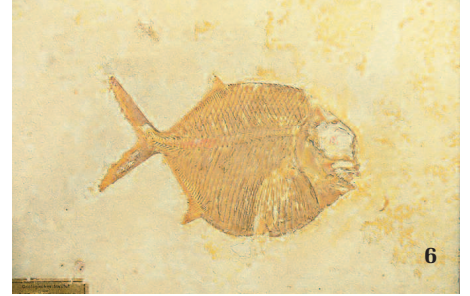
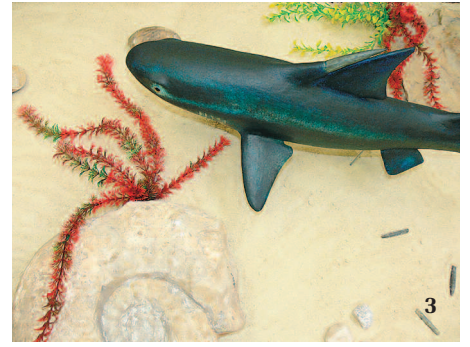
py spolu s dokumentačním materiálem z mnoha významných lokalit. Jednou z nejcennějších součástí je sbírka typů a vyobrazených jedinců, které jsou standardy a dokumentací vědeckých jmen fosilních organismů. Sběrky jsou bezpečně uloženy a nyní čekají na časově náročné čištění, restauraci, redeterminaci, dokumentaci a inventarizaci.

Mezi největší unikáty v evropském a možná i světovém měřítku patří kolekce fosilií z období vzniku mnohobuněčných (ediakarská fauna), kambrické „exploze života“ (chengjiangská a burgesská fauna), břidlice s výjimečně zachovalou faunou spodního devonu z lokality Hunsrück (Německo), triasové ryby a plazi z lokality Hallain (Rakousko), spodnojurské posidoniové břidlice z lokality Holzmaden (Německo) včetně kompletních koster mořských plazů – ichtyosaurů, svrchnojurské litografické vápence ze Solnhofenu s jedinečnou mořskou i terestrickou faunou, křídlové ryby z Libanonu a řada dalších. Nechybějí samozřejmě unikátní fosilie z našeho území (Barrandien, křídlové fosilie, terciérní diatomity a řada dalších).

Jednotlivé vitríny nabízejí celkový pohled do určitého období, ze kterého by si studenti a návštěvníci měli odnést ucelenou představu o typických představitelích fosilních ekosystémů. Exponáty jsou často pro názornost doplněny moderními rekonstrukcemi a 3D modely.

Expozici tvoří i dioramata s kombinací modelů vyhynulých organismů a fosilií. Sledují epizody z vývoje života na území ČR a ukazují části společenstev organismů v obdobích kambria, siluru/devonu, karbonu, křídly, paleogénu a neogénu. Součástí expozice jsou i moderní vědecké rekonstrukce ve formě obrazů. Počítá se i s příležitostnými výstavami rekonstrukcí Zdeňka Buriana a dalších výtvarníků. Dominantou expozice je osmimetrová kostera dinosaura rodu *Carnotaurus* (obr. 8) ze svrchní křídly Argentiny.

Jeden den v týdnu by mělo muzeum sloužit i veřejnosti, otevírací dny jsou zveřejněny na internetových stránkách (<http://www.natur.cuni.cz/ugp/main>).

1 Železný meteorit s inkluzemi silikátů a grafitu. Argentina. Dopad před 3 000 až 5 000 lety

2 Model největšího kambričského predátora, koryše rodu *Anomalocaris* (autor J. Bažant)

3 Rekonstrukce dna mělkého křídového moře na území ČR s amonitem *Pachydiscus peramplum*, hybodontním žralokem a belemnity

4 Střednějurský amonit rodu *Protohoplites*. Střední jura, Francie

5 Krytolebec rodu *Discosauriscus*, fosilie a model (autor J. Bažant)

6 Výjimečně zachovalá ryba *Gyrodus circularis* v solnhofenském litografickém vápenci

7 Lebka triasového obojživelníka rodu *Trematosaurus*. Německo

8 Právě sestavený křídový teropodní dinosaur *Carnotaurus sastrei*. Argentina

9 Otisky listových vějířů kapradosemenné rostliny. Perm, Čína

10 Krytosemenná křídlová rostlina *Myrtophyllum geinitzii*. Svrchní křída, Vyšehořovice, ČR. Snímky M. Košťáka

